

Regionalt Bygdeutviklingsprogram for Oslo og Akershus

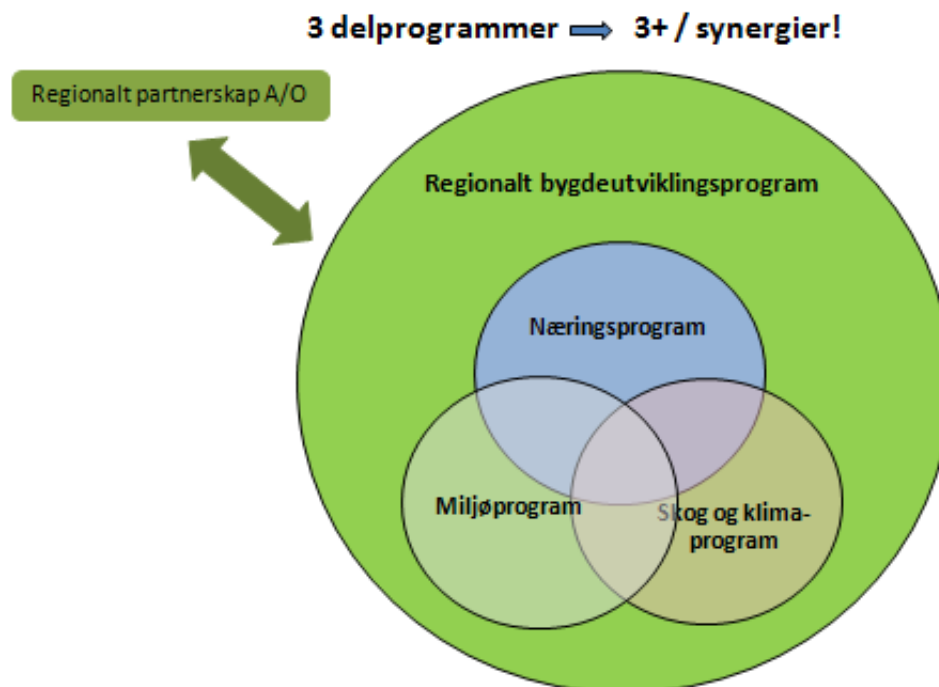
Bakgrunn

Gjennom behandlingen av Landbruks- og matmeldingen (Meld. St. 9 2011 – 2012) «Velkommen til bords» er det besluttet at det skal utarbeides Regionale bygdeutviklingsprogram (RBP) i hvert fylke. Bygdeutviklingsprogrammene skal inneholde regionale mål, planer og virkemidler for å fremme en målrettet landbruksbasert næringsutvikling med miljø- og klimahensyn. Programmet skal bestå av følgende hovedelementer med innbyrdes synergier:

- Regionalt næringsprogram
- Regionalt miljøprogram
- Regionalt skog- og klimaprogram

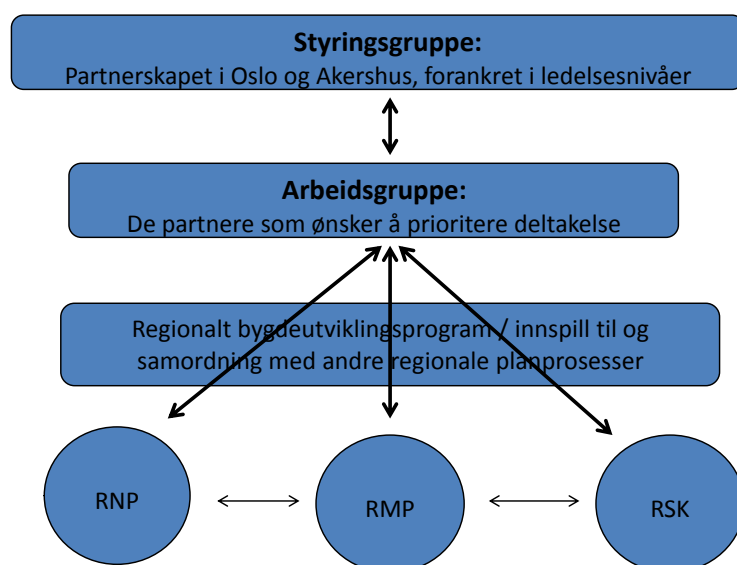
Det strategiske ansvaret for å ta initiativ til og lede arbeidet med RBP er lagt til Fylkesmannen. Programarbeidet skal skje i nært samarbeid i det regionale partnerskapet, som består av fylkeskommuner, næringsorganisasjoner, Innovasjon Norge og kommunene. Oppdraget ble utdypet i brev fra LMD til fylkesmennene av 28.6.2012. LMD har forventninger om at det skal utvikles synergier mellom de ulike delprogrammene i RBP, og mellom delprogrammene og andre prosesser i regionen i regi av deltakere i partnerskapet. Det skal sikres en god kobling mot fylkeskommunens regionale planstrategier på relevante områder. Muligheten er til stede for å styrke dialogen mellom vår region og nasjonale myndigheter.

Sammenhengen mellom delprogrammene og RBP som helhet kan illustreres slik:

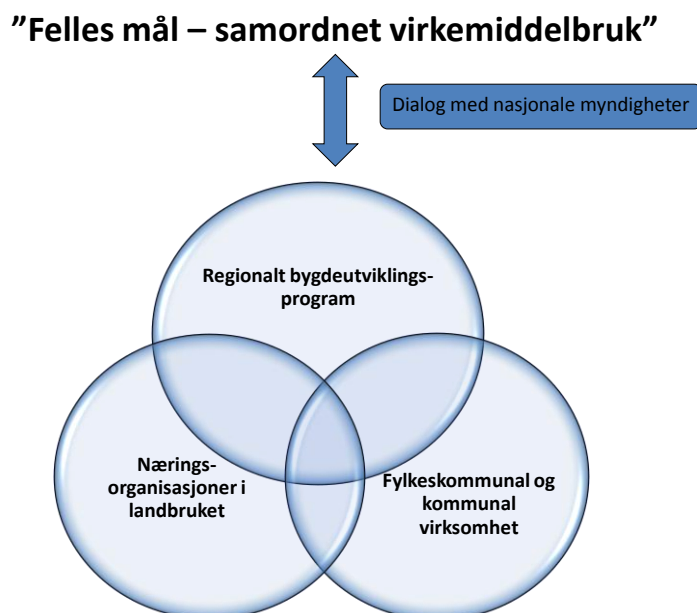

Partnerskapet, som har gitt innspill til arbeidet med RBP for Oslo og Akershus har i tillegg til Fylkesmannen og de to fylkeskommunene bestått av representanter fra Innovasjon Norge, Akershus Bondelag, Viken Skog, Norskog og kommunenes landbrukskontor (representert av 3 kommuner). Hvam AgroUtvikling har forsterket Fylkesmannens eget sekretariat.

Organiseringen av arbeidet med regionalt bygdeutviklingsprogram kan illustreres slik:

Sammenhengen mellom regionalt bygdeutviklingsprogram, andre regionale planprosesser i partnerskapet og mulighetene for sammen å styrke dialogen med nasjonale myndigheter, kan illustreres slik:

Arbeidet med Regionalt bygdeutviklingsprogram

I første generasjon av Regionalt bygdeutviklingsprogram er det lagt vekt på å utvikle innholdet i de tre delprogrammene. Det er i denne omgang ikke prioritert å utarbeide en omfattende rapport over status

og utviklingstrekk for landbruket i Oslo og Akershus. Noen hovedtrekk i utvikling og status er tatt inn nedenfor under punktet Status og utviklingstrekk for landbruket i Oslo og Akershus.

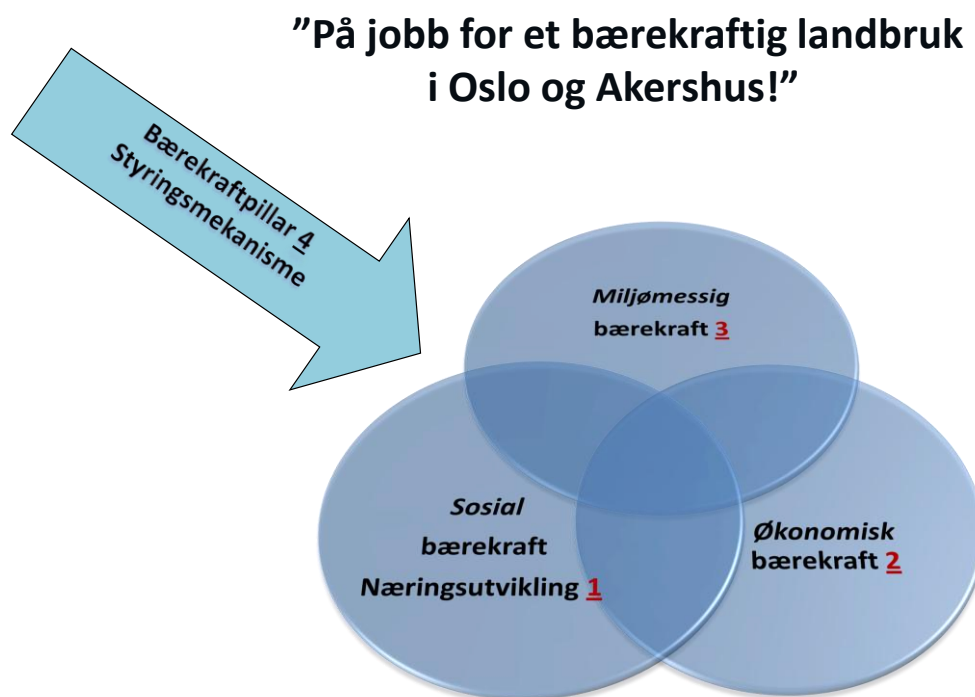
Oslo har som intensjon å utarbeide sin egen «Landbruks- og matmelding» som en oppfølging av den nye stortingsmeldingen. Arbeidet skal koordineres med RBP for Oslo og Akershus. Akershus fylkeskommune vil integrere arbeidet med landbruksbasert næringsutvikling, miljø- og klimahensyn i ulike regionale planprosesser. Fylkesmannen bidrar inn i ulike delprosjekter i begge fylker, og stiller partnerskapsarenaen til disposisjon for å utveksle i ideer og inspirasjon mellom fylkene, og muligheter for å samordne mål og virkemiddelbruk.

Regionalt bygdeutviklingsprogram sett i sammenheng med bærekraftig landbruk

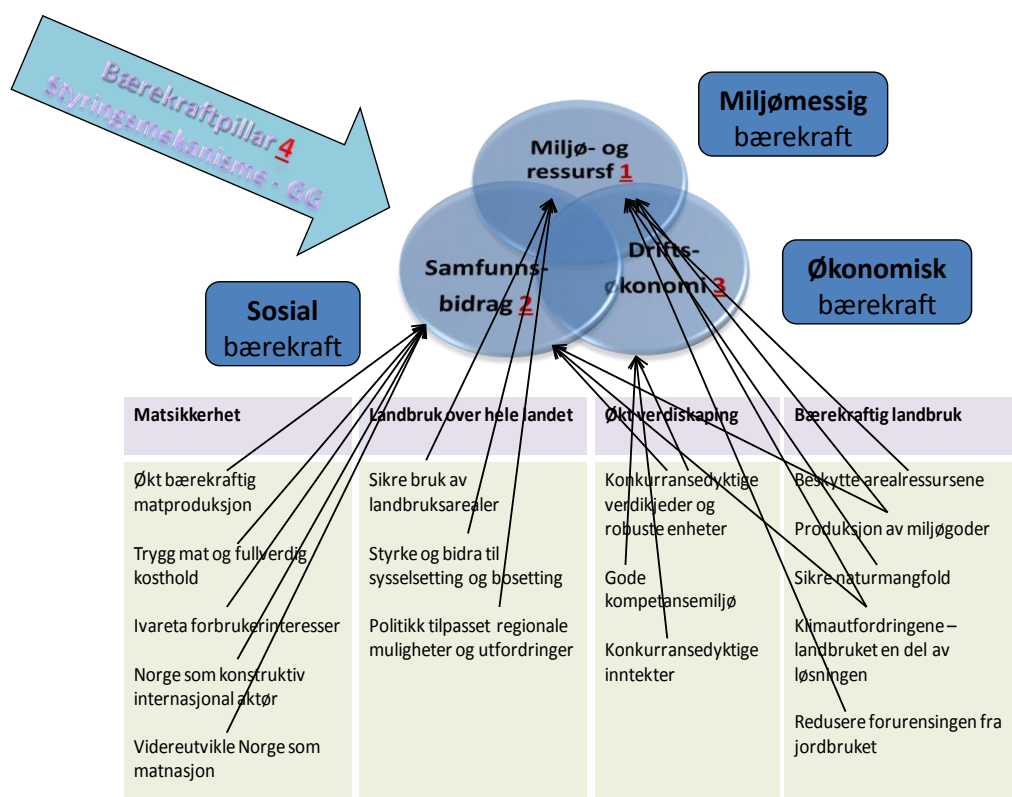
Et overordnet siktemål for arbeidet med regionalt bygdeutviklingsprogram i Oslo og Akershus skal være å legge til rette for en bærekraftig utvikling av landbruket i de to fylkene i et langsiktig perspektiv. I strategisk plan til Fylkesmannens landbruksavdeling er bærekraftig landbruk definert som et samspill mellom

1. forvaltning og bevaring av miljø- og ressursgrunnlaget (**miljømessig bærekraft**),
2. landbrukets samfunnsbidrag i form av varer og tjenester som bygger relasjoner mellom landbruket og samfunnet (**sosial bærekraft**),
3. forhold som påvirker lønnsomheten i primærlandbruket gjennom priser, tilskudd og kostnader og forhold som har med finansiering av virksomheten å gjøre (**økonomisk bærekraft**).

I tillegg kommer en 4. bærekraftpillær i form av en styringsmekanisme som skal sørge for en best mulig balanse mellom de tre første. Denne kan kalles "Good Governance", driftsplanlegging/driftsledelse eller virksomhetsstyring:

De 4 hovedmålene ("Matsikkerhet", "Landbruk over hele landet", "Økt verdiskaping" og "Bærekraftig landbruk" = Miljømessig bærekraft) med delmål i ny stortingsmelding om landbruks- og matpolitikken kan innordnes slik i denne bærekraftmodellen.

Innhold i Regionalt bygdeutviklingsprogram

Regionalt bygdeutviklingsprogram i Oslo og Akershus består av de tre hovedelementene;

- Regionalt næringsutviklingsprogram for Oslo og Akershus 2013¹
- Regionalt miljøprogram (2013 – 2016)
- Regionalt skog- og klimaprogram 2013²

I arbeidet med regionalt bygdeutviklingsprogram (RBP) for Oslo og Akershus er det etablert en arena for samhandling mellom aktørene i partnerskapet med sikte på å oppnå synergieffekter mellom planprosesser og prosjekter som de ulike aktørene har ansvar for. Aktuelle betegnelser kan være "Arena Landbruk for Oslo og Akershus", "Tenkeloft Landbruk for Oslo og Akershus" eller annet. Etablering, vedlikehold og utvikling av en slik arena utgjør en viktig del av Fylkesmannens arbeid med regionalt bygdeutviklingsprogram.

Det er et omforent ønske i partnerskapet om å opprettholde og videreutvikle denne arenaen, og å bruke den til gjensidig informasjon og innspill. Samarbeid om utvikling av innovasjons- og kompetansemiljøer, samt omdømmebygging for landbruket mot samfunnet, er oppgaver som kan integreres i næringsutviklingsarbeidet.

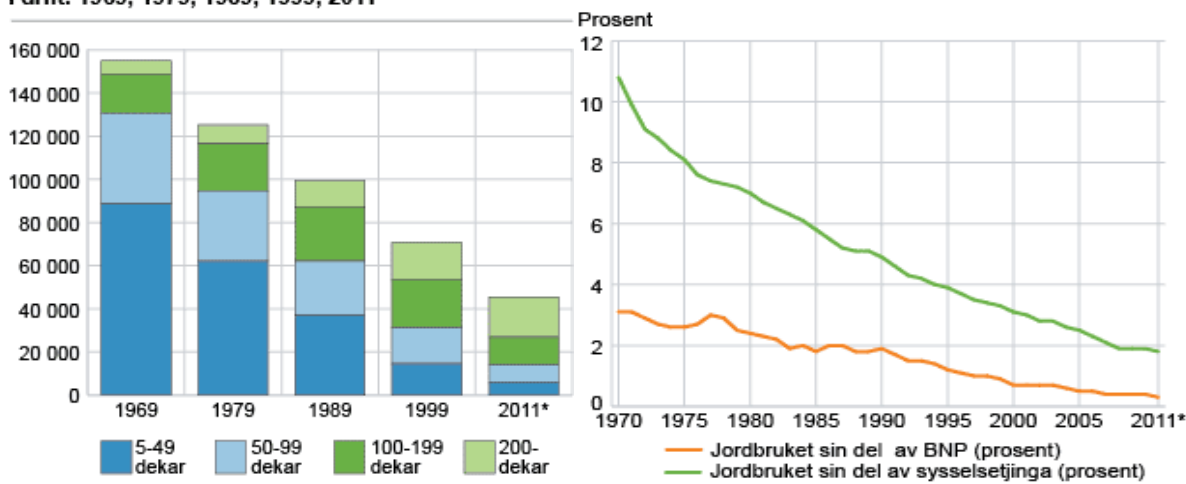
¹ I løpet av 2013 skal det utarbeides en strategi for perioden 2014 – 2016.

² I løpet av 2013 skal det utarbeides en strategi for perioden 2014 – 2016.

Utvikling og status for landbruket nasjonalt, og i Oslo og Akershus

Nasjonale utviklingstrekk

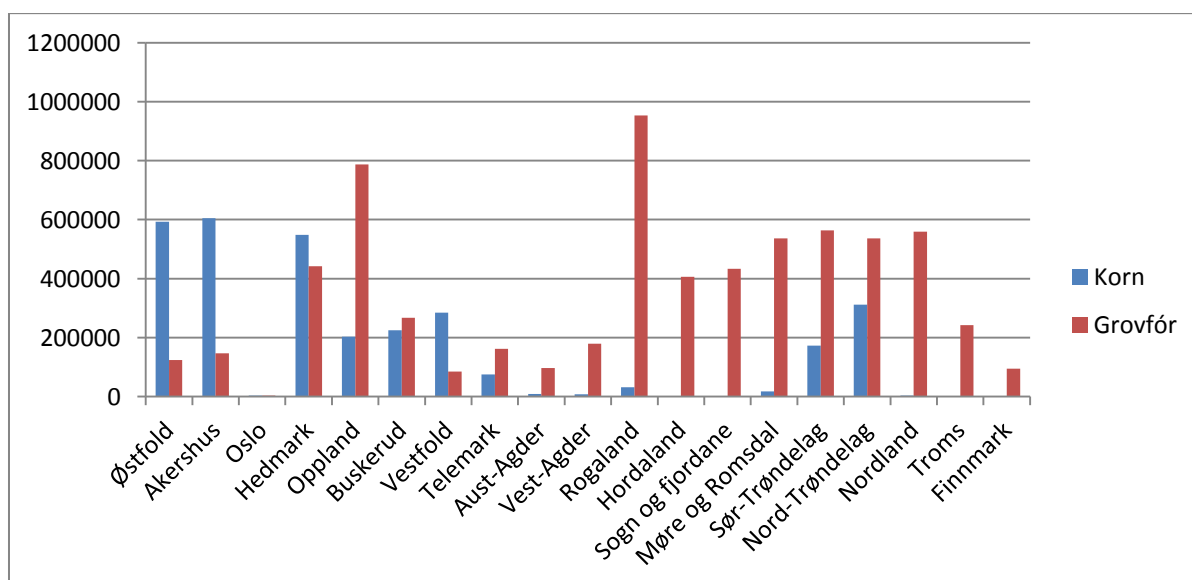
Jordbruksbedrifter etter storleiken på jordbruksareal Jordbruket sin del av BNP og sysselsetjinga i drift. 1969, 1979, 1989, 1999, 2011*

Jordbruket i Oslo og Akershus

Jordbruket i Oslo og Akershus har de siste tiårene gjennomgått en rask utvikling mot færre og større driftsenheter. Antall foretak som søker om produksjonstilskudd har de siste 10 år blitt redusert fra ca 3000 til 2300 i 2012. Oslo og Akershus har nå ca 5 % av landbruksforetakene i landet. Gjennomsnittlig jordbruksareal pr. driftsenhet har i samme periode økt fra 270 dekar til 335 dekar.

Denne utviklingen har skjedd uten at jordbruksareal i drift har blitt særlig redusert. Jordbruksarealet i Akershus er ca 765 000 dekar, og jordbruksarealet i Oslo er ca 8000 dekar. Det totale jordbruksarealet har i løpet av de senere årene blitt redusert med ca 3 000 dekar pr år i gjennomsnitt.

Oslo og Akershus har 7,8 % av samlet jordbruksareal i landet, 19,7 % av kornarealet og 2,3 % av grovfôrarealet i landet.

Akershus er det fylket i landet med størst kornareal. Ca 78 % av jordbruksarealet i fylket brukes til kornproduksjon. Østfold har omtrent samme arealbruk i forhold til vekster som Akershus. Utover Østfold og Akershus er det bare Vestfold og Hedmark som har større kornareal enn grovfôrareal. Fylkesoversikten viser at kornproduksjonen spiller en dominerende rolle i Akershus, og at det er denne produksjonen som er fylkets hovedbidrag til norsk matproduksjon.

Den totale kornproduksjonen i Oslo og Akershus var i 2010 ca 230 000 tonn. Produksjonen fordelte seg på 87 000 tonn havre, 82 000 tonn bygg, 56 000 tonn hvete og 4 000 tonn rug. Bare Østfold hadde en større produksjon av korn enn Akershus og Oslo med 264 000 tonn. Hveteararealet i Østfold er ca 118 000 dekar.

I Oslo og Akershus brukes ca 7 000 dekar til potetproduksjon, og ca 2 000 dekar til grønnsaker. Dette er en relativt liten andel, og det er et stort potensial for å øke slike produksjoner.

Akershus og Oslo består av til sammen 23 kommuner (22 i Akershus). De 4 største kommunene etter jordbruksareal er Nes, Aurskog-Høland, Ullensaker og Sørums. Disse 4 kommunene har til sammen ca 50 % av jordbruksarealet i fylkene. Oslo har kun 1 % av jordbruksarealet i Oslo og Akershus, men har likevel større jordbruksareal enn Nesodden, Oppegård, Rælingen og Hurdal.

80 % av jordbruksarealet i Akershus er på Romerike. Follo har 17 % av jordbruksarealet, og Vest-regionen (Asker og Bærum) har 3 %. Oslo og Akershus har rundt regnet 750 husdyrbruk, hvorav færre enn 160 har melkeproduksjon.

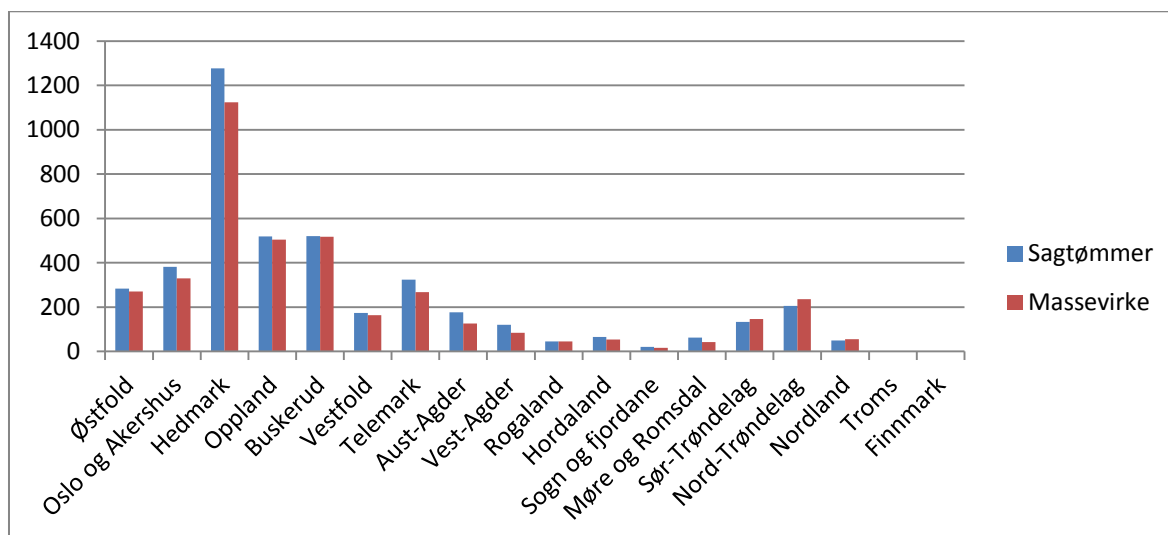
Pr. 1. jan 2012 var det 4 424 melkekyr i Oslo og Akershus. Pr. 1. jan 2000 var antallet 6 522. Dette utgjør 1,9 % av det totale kutallet i landet. Nedgangen har vært 32,2 % i løpet av 12 års-perioden. Dette er noe over landsgjennomsnittet som var 25,4 %. Bare Telemark (34 %), Aust-Agder (32,6 %) og Troms (33,2 %) hadde større reduksjon i antall melkekyr enn Oslo og Akershus.

Pr. 1. jan. 2012 var det 2 635 ammekyr i Oslo og Akershus. Dette utgjør ca 4 % av det totale ammekutallet i landet. Dette er en økning fra 2000 på ca 500, eller 23 %. Økningen på landsbasis har i samme periode vært 94 %.

Pr. 1. jan 2012 var det 2 022 avlspuker i Oslo og Akershus. Dette utgjør 3,8 % av det totale antallet i landet, og innebærer en nedgang fra 2000 på 29 %. Bare Rogaland har hatt en økning i antall avlspurker i denne perioden.

Pr. 1. jan. 2012 var det 7 294 voksne sau i Oslo og Akershus. Dette utgjør ca 1 % av det totale antall sau i landet. Antallet i våre fylker har vært stabilt fra 2004. Nedgangen på landsbasis har vært 8 %.

Skogbruk

Det er 5 300 skogeiendommer over 25 dekar i Oslo og Akershus. Gjennomsnittsstørrelsen 600 dekar.

Avvirkningen i skogbruket i Oslo og Akershus var i 2011 totalt 667 000 m³. Dette utgjør 7,6 % av totalavvirkningen i landet. Bare Hedmark, Oppland og Buskerud har større totalavvirkning enn Oslo og Akershus. Avvirkningen i våre fylker er større enn avvirkningen i begge Trøndelagsfylkene samlet.

Tømmeravvirkningen har holdt seg relativt stabilt de siste 10 åra. Høyeste avvirkning var i 2010 med 715 000 m³, laveste avvirkning var i 2009 med 549 000 m³.

Mål og fokusområder for regionalt bygdeutviklingsprogram

Hovedmålet skal være å utvikle et bærekraftig og markedsrettet landbruk som ivaretar så vel næringas som storsamfunnets krav til miljø, økonomi og sosiale hensyn.

Prioriterte områder i Oslo og Akershus er³:

- Tradisjonelle produkter innen jord og skogbruk
- Etablerte og «nye» bygdenæringer
- Urbant jordbruk

Strategiske og overordnede fokusområder i Oslo og Akershus skal være⁴:

- Bærekraftig kornproduksjon til mat og fôr
- Utnytte regionens markedsnærhet og særpreg for både tradisjonelle produksjoner og bygdenæringer
- Arbeide med omdømmebygging for landbruket mot befolkningen i regionen

Overordnede og strategiske satsinger

Oslo og Akershus består i dag av et bynært landbruk med et stort arealpress, men også nærhet til et stort marked. Kornproduksjon er hovedproduksjonen innenfor jordbruket. Grøntnæringer og nye bygdenæringer har et visst omfang, og har til en viss grad et klyngepreg. Eksempler på dette finnes i Follo og på Romerike ("Produsenter av grønt i Follo", og "Inn på tunet – tilbydere på Romerike").

Fylkene har gode kompetansemiljøer i hele landbrukets verdikjede, med Campus Ås som nasjonal spydspiss innenfor forskning og utvikling. Det er viktig at Akershus som vertskommune for Campus Ås i større grad understøtter og benytter disse miljøene for regional forskning og nyskaping. Som brobyggere mellom forskning og det utøvende primærlandbruket, er rådgivningsenhetene tilknyttet Norsk landbruksrådgiving sentrale aktører. Hvams-miljøet er i ferd med å utvikles til et regionalt kompetansesenter for koblinger mellom akademia, rådgiving og utdanning.

Det er en utfordring å utvikle gode systemer som sikrer at aktørene i verdikjeden, og spesielt innenfor primærlandbruket, i langt større grad blir "bestillere" mer enn "velsignere" av forskning.

Landbruket i utvikling

Østlandsforskning har vurdert status og framtidig behov for kompetanse og innovasjon innen landbruket i Østlandsområdet (Rapport ØF-rapport 15/2012). Rapporten påpeker bl.a. behovet for å etablere et felles diskusjonsforum for landbruket i Østlandsområdet som kan være initiativtaker til utvikling av mål og verktøy for å konkretisere og iverksette tiltak. Et slikt forum kan knyttes til den arenaen som er etablert i sammenheng med regionalt bygdeutviklingsprogram. Forumet kan være:

- Et dynamisk nettverk mellom næringsorganisasjonene, industrien, forskning, politikere og offentlige myndigheter i Akershus og Oslo.
- Ta initiativ til meningsutveksling, og danne grunnlag for utarbeiding av utviklingsstrategier innenfor landbruk og bygdeutvikling i fylkene og i Østlandsregionen.

³ Aktuelle mål og satsinger beskrives i Regionalt næringsprogram og Regionalt skog- og klimaprogram

⁴ Aktuelle mål og satsinger beskrives i Regionalt næringsprogram og Regionalt skog- og klimaprogram

- Bidra til økte synergier og samhandling mellom de ulike aktørenes virkemiddelapparat.

Innovasjons- og kunnskapssystemer for landbruket

Stortingsmeldingen om landbruks- og matpolitikken (2011-2012) peker på at også det regionale forsknings- og utviklingsarbeidet skal styrkes. Samarbeid i nettverk og utvikling av velfungerende innovasjonssystemer er ett av tre satsingsområder, både innenfor jord- og skogbruk. Dette er viktig som grunnlag for framtidig landbruksbasert næringsutvikling med miljø- og klimafokus.

Innovasjonssystemet innenfor landbruket består av tre hovedgrupper: *Brukere* og *tilbydere* av kunnskap, samt *offentlige myndigheter* som tilrettelegger. Å sikre gode koblinger mellom *brukere* og *tilbydere* av kunnskap er sentralt i et innovasjonssystem (ØF-rapport 15/2012). Det offentlige rolle er bl.a. å bidra til en slik kobling. En spesiell utfordring er å bidra til at forskningen rettet mot primærlandbruket er brukerstyrt, der næringa er bestiller av forskningsprosjekter som er relevante ut fra næringas behov.

Akershus fylkeskommune har, sammen med andre offentlige aktører og FoU-miljøer i Akershus, tatt initiativ til utvikling av Campus Ås som et innovasjonscluster med fokus på kommersialisering, innovasjon og næringsutvikling. Bygdeutviklingsprogrammer for Oslo og Akershus bør dra nytte av slike prosesser gjennom deltakelse fra Fylkesmannen og andre aktører i partnerskapet.

Fylkeskommunen har også etablert en enhet (Hvam Agrou utvikling) i tilknytning til Hvam videregående skole som arbeider med prosjekterrelaterte oppgaver innen skole- og næringsutvikling i et samarbeid mellom Hvam videregående skole, landbrukets fag- og næringsorganisasjoner og offentlige aktører. Hvams-miljøet med sine samarbeidspartnere har ambisjoner om å utvikles til et regionalt kompetansesenter innen landbruk.

For å øke innsatsen innen landbruksbasert forskning og utvikling, som ivaretar regionens og næringas muligheter og behov i et bærekraftperspektiv, skal det arbeides for å:

- Kartlegge overordnede satsningsområder for forskning og utvikling basert på behov til landbruksnæringa i regionen, og identifisere prioriterte fagområder.
- Etablere gode koblinger og informasjonsflyt mellom akademisk, forskning, rådgivningstjeneste og den utøvende næringa, bl.a. ved å bidra til utvikling og styrking av felles kompetansesenter i tilknytning til Hvams-miljøet.
- Etablere et ARENA program innenfor mat og helse i tilknytning til Campus Ås.
- Utvikle gode kompetansetilbud i alle ledd for å understøtte rekruttering og sikre kompetente yrkesutøvere.

Omdømmebygging

Hovedstadsregionen Oslo og Akershus har ca ¼ av Norges befolkning, og det er forventet en vekst i befolkningen på 350 000 nye innbyggere fram mot 2030. Dette betyr større muligheter for profilering mot lokale og regionale markeder for produkter og grønne tjenester fra landbruket i våre fylker, både fra basisproduksjoner og bygdenæring (tilleggsnæring). Samtidig vil det medføre et ytterligere press på landbrukets produksjonsarealer, og behov for en sterk styring av areal- og transportpolitikken fra kommuner, fylker og stat.

Skogen og jordbrukets kulturlandskap blir viktige områder for rekreasjon for en stadig større befolkning. Flerbruk av landbruksarealer innebærer store utfordringer sett fra et næringssynspunkt, men også store muligheter for relasjons- og omdømmebygging mot en stor del av landets befolkning. Landbruk er lite kjent som næring blant kommune- og fylkespolitikere, og det er behov for å informere om landbrukets andel av verdiskaping og sysselsetting i dag, og potensialer for framtida.

For å gjøre landbruket som næring, kulturbærer og forvalter av kulturlandskapet bedre kjent for politikere og befolkning i Oslo og Akershus skal regionalt bygdeutviklingsprogram bidra til å videreutvikle:

- Etablerte kanaler som Bondens Marked, Regional matkultur,
- Inn på tunet og Tresenteret.

- Arenaer og møteplasser for barn og unge i skole, og gjennom frivillige organisasjoner, for å bygge kunnskap på lokal og regional mat, og betingelser for utvikling av bærekraftige driftsformer i jord- og skogbruket som kan levere de varer, tjenester og miljøgoder som befolkningen etterspør.

Øvrige relevante programområder /satsinger i Oslo og Akershus

Delprogrammene Regionalt næringsprogram, Regionalt miljøprogram og Regionalt skog- og klimaprogram bør ses i sammenheng med følgende fylkeskommunale dokumenter:

- Regionale planstrategi for Akershus (2013 – 2016)
Er til behandling.
Forslag til prioritert temaområder;
 - Utdanning og næringsutvikling, bl.a.;
 - Styrke samarbeidet mellom næringsliv og utdanningsinstitusjoner som kan gi synergier i arbeidet med kompetanseutvikling
 - Bomiljø, inkludering og mangfold, bl.a.
 - Kulturminner og kulturmiljøer
 - Klima og miljø, bl.a.
 - Regional plan for klima og energi
 - Regional plan for vannforvaltning 2016-2021
 - Areal og transport
 - Regional plan for areal og transport
- Regionalt Innovasjonsprogram for Oslo og Akershus (RIP)
- Regional plan for vannforvaltning
- Planstrategi for areal og transport.
Vedtatt av fylkestinget 26.3.2012 og Oslo bystyre 28.3.2012.
- Klima- og energiplan i Akershus 2011-2014
Akershus fylkeskommunes Klima- og energiplan for perioden 2011-14 (vedtatt av Fylkestinget den 16.12.2010) omhandler landbruk som et eget tiltaksområde med følgende tiltak;
 - Interne tiltak;
 - Økt bruk av tre i egen bygningsmasse
 - Samarbeid i Akershus;
 - Tilrettelegge for økt bruk av husdyrgjødsel i biogassproduksjon
 - Redusert erosjon
 - Økt humusinnhold i jord
 - Prosjekt Lavenergilandbruket og klimagassutslipp
 - Samarbeid for økt bruk av bioenergi
 - Samarbeid i Oslo-regionen og nasjonalt
 - Økt bruk av tre i bygningsmassen
- Framtidsretta kompetansetilbud for landbruket i Sør-Østlandet (ØF-rapport 15/2012)
Fylkene Akershus, Østfold, Vestfold, Telemark og Buskerud har fått utarbeidet en rapport om hvordan rekrutteringen og kompetansetilbudet i landbruket kan styrkes. Rapporten ble presentert i et møte i regi av FMLA og AFK 15.10.2012. Østlandsforskning la fram følgende forslag tiltak for Akershus:
 - Bidra til at Hvam-miljøet kan fortsette å utvikle seg i bredde og dybde - indre og ytre dynamikk.
 - Utvikle Hvam som fagskole for flatbygdene - et «Center of excellence» innen kompetanse for landbruk og bygdeutvikling - flere koblinger mot forskning.
 - Gi landbruket muligheter innen regionale forskningsfond (Hovedstadsfondet).
 - Støtte opp under felles utviklingstiltak for landbruket på Østlandet sammen med andre fylker.

- Kartlegge kompetansebehovet og bidra til kommersialisering innen det bynære jordbruket; eiendomsutvikling, utleie, grønn omsorg m.m.
- Videreutvikle rådgivningstilbudet for kommersialisering og bygdeutvikling.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus
Landbruksavdelingen

Januar 2013